

Dr hab. Piotr Szreniawski, prof. UMCS
Katedra Prawa Administracyjnego
i Nauki o Administracji
WPiA UMCS
Plac Skłodowskiej 5
20-031 Lublin

Recenzja rozprawy doktorskiej autorstwa p. Agaty Lizak „Publicznoprawne aspekty zagospodarowania zabytków nieruchomości na cele użytkowe”, napisanej pod kierownictwem naukowym Prof. dr hab. Elżbiety Ura, Rzeszów 2024, ss. 371.

Tematyka podjęta w rozprawie jest aktualna i ważna. Tytuł rozprawy wskazuje na prawo publiczne, jako na główny obszar objęty badaniami. Praca dotyczy przede wszystkim wątków administracyjnoprawnych, a w jej treści są między innymi omówione zagadnienia z zakresu planowania i zagospodarowania przestrzennego, prawa budowlanego i przepisy o gospodarce nieruchomościami. Są także poruszone zagadnienia dotyczące prawa ochrony przyrody, jak też publicznego prawa gospodarczego. Są również wskazane i omówione przepisy rangi konstytucyjnej (w tym przepisy przedwojennych konstytucji: marcowej, i kwietniowej, jak też konstytucji PRL) jak też przepisy aktualnej Konstytucji RP. Wśród przepisów zaliczanych do prawa publicznego, uwzględnionych w pracy, należy tu zaliczyć także akty prawa międzynarodowego i unijnego, co oczywiście zasługuje na pełną aprobatę. Do prawa administracyjnego można zaliczyć wskazane w pracy dekrety, dwa rozporządzenia z mocą ustawy wydane przez Prezydenta Rzeczypospolitej, cały szereg rozporządzeń wydanych przez ministrów i prawo miejscowe. Również przepisy prawa innych państw wskazane w rozprawie należą do prawa publicznego. Pojęcie „publicznoprawne”, użyte w tytule rozprawy w pełni trafnie zatem wskazuje na obszar badawczy objęty analizą podjętą w pracy, zatem pojęcie to, określenie w tytule rozprawy jest jak najbardziej jest. Co do całości tytułu, to jest on zrozumiały. Jak trafnie zostało wskazane, w rozprawie mowa jest o zagospodarowaniu zabytków – ale nie wszystkich, tylko nieruchomości, i na cele użytkowe. Od razu można dodać, że w odpowiedni sposób zostały zdefiniowane ważne dla rozprawy pojęcia, w tym przede wszystkim w rozdziale drugim rozprawy. Tytuł rozprawy został trafnie wybrany, wskazuje ciekawą i ważną problematykę i w sposób precyzyjny oddaje treść pracy. Praca bardzo dobrze odzwierciedla swoją treścią to, co jest zapowiedziane w tytule.

Struktura rozprawy doktorskiej jest logiczna i przemyślana. W sposób modelowy uwzględnia istotne perspektywy, ważne dla analizy ukazanego w tytule pracy tematu z perspektywy nauki prawa administracyjnego. Układ rozdziałów wprowadza czytelnika do omawianej problematyki, a także pozwala na głębsze zrozumienie szeregu bardziej szczegółowych zagadnień, uwzględniając historyczny, normatywny, organizacyjny oraz porównawczy kontekst analizowanego zagadnienia.

Przed Wstępem w pracy znajduje się prawidłowo przygotowany Wykaz skrótów (s. 7-11). Uwagę zwracają wskazane tu zagraniczne akty prawne, niektóre także pisane w obcych alfabetach, co jest wzbogaceniem pracy. Już sam Wykaz skrótów pozwala zrozumieć, jakie akty normatywne są ważne dla tej pracy, a także jakie organy i sądy są wskazane jako ważne w dalszych częściach pracy.

Jak zwykle w tego typu rozprawach wstęp jest bardzo dużym ułatwieniem dla zrozumienia zagadnień związanych z kwestiami metod badawczych, z celami pracy i z jej tezami. Już sam wstęp daje ogólny obraz przyjętej perspektywy badawczej, przy okazji będąc przykładem zrozumiałości i precyzji. Już we wstępie pojawiają się także wątki krytyczne wobec obecnie obowiązujących rozwiązań. Hipotezy badawcze można wręcz odczytać jako trafną krytykę przepisów. Dodać należy, że dalsze treści pracy w pełni potwierdzają hipotezy postawione we Wstępie. Jak pisze Autorka (s. 13), „przepisy dotyczące uwarunkowań zagospodarowania zabytków na cele użytkowe nie są wystarczająco precyzyjne, co utrudnia ich efektywne egzekwowanie w praktyce, rodząc tym samym ryzyko braku skuteczności mechanizmów obronnych”. Takie postawienie pierwszej hipotezy badawczej jest niezwykle inspirujące, i zapowiada treści przedstawione w dalszych częściach rozprawy. Podobnie trafnie zostały postawione kolejne hipotezy, również wskazane we Wstępie.

W wielu częściach pracy pojawiają się krytyczne uwagi dotyczące rozwiązań prawnych – co jest zgodne z hipotezami wskazanymi na początku pracy. Zauważyć przy tym należy, że Autorka nie dąży za wszelką cenę do udowodnienia wybranych hipotez, tylko ukazuje zarówno argumenty potwierdzające te hipotezy, jak i poglądy oraz argumenty wskazujące na słuszność istniejących rozwiązań. Mamy do czynienia zatem z wyważonymi ocenami, świadczącymi o dojrzałości naukowej Autorki i o umiejętności rzetelnego prowadzenia badań naukowych. Bardzo cenne jest rozumienie konsekwencji praktycznych przyjmowanych rozwiązań prawnych, i również w tym wymiarze Autorka w sposób prawidłowy ukazuje niedoskonałości istniejących rozwiązań prawnych. Dodać od razu należy, że krytyka obecna w pracy nie jest jednostronna, i że Autorka zauważa także liczne zalety przyjętych przez ustawodawcę rozwiązań.

W kontekście omawiania relacji między praktyką i teorią zauważyć należy, że już we Wstępie (i w hipotezach pracy) Autorka dostrzega rolę przepisów w podejmowaniu działań w sferze faktycznej. Już w pierwszej hipotezie badawczej, wskazanej na s. 13, Autorka wskazuje na zbyt małą precyzję przepisów dotyczących uwarunkowań zagospodarowania zabytków i na jej negatywną rolę w odniesieniu do efektywnego egzekwowania ich w praktyce. Oczywiście wielokrotnie w pracy można znaleźć przykłady związane z podkreśleniem roli edukacji czy fachowości (edukacji przede wszystkim w odniesieniu do społeczeństwa, w tym osób mogących czerpać wiedzę dotyczącą dziedzictwa kulturowego dzięki odpowiedniemu udostępnianiu zabytków, a fachowości, połączonej z postulowanymi wymogami w zakresie wykształcenia, w odniesieniu do specjalistów czy też piastunów organów), również w kontekście stosowania prawa i zdolności do odpowiedniego interpretowania pojęć nieostrych.

Jak Autorka wskazała we Wstępie (s. 15), podstawową metodą badawczą zastosowaną w pracy, jest metoda formalno-dogmatyczna. Wybranie tej metody jako podstawowej metody badawczej do prowadzenia analiz związanych z wybraną tematyką jest prawidłowe. Autorka wskazuje także na inne metody badawcze, wykorzystane podczas przygotowywania rozprawy. Są to metoda historyczna, elementy metody komparatystycznej czy też metoda empiryczna. To właśnie obecność informacji związanych z analizą rzeczywistości pozaprawnej podnosi możliwość wykorzystania pracy w praktyce – oczywiście w połączeniu z obecnymi w pracy jako element podstawowy, rozważaniami dotyczącymi prawa. Wybór metod dodatkowych w tym kontekście jak najbardziej należy uznać za odpowiedni.

Bardzo ciekawe w pracy są analizy dotyczące bardziej szczegółowych zagadnień, niekiedy przyjmujące nawet postać badania konkretnych przypadków. W ten sposób Autorka w sposób zrozumiały przemawia do czytelników, ukazując m.in. dysproporcję obowiązków i uprawnień dysponentów, w sposób niekiedy zniechęcających potencjalnych inwestorów. Oczywiście Autorka dostrzega konieczność istnienia ograniczeń w odniesieniu do wykorzystywania zabytków nieruchomych, ale wskazuje m.in. na nadmiar istniejących wymogów formalnych.

W pierwszym rozdziale mamy do czynienia z ukazaniem historycznego kontekstu zagadnień, co jest bardzo dobrym punktem wyjścia dla zrozumienia współczesnych rozwiązań prawnych. Analiza ewolucji podstaw prawnych pozwala na zrozumienie genezy obecnych regulacji dotyczących zagospodarowania zabytków. Rozdział pierwszy pomaga uchwycić dynamikę zmian w podejściu do ochrony zabytków nieruchomych i ich użytkowania, co stanowi solidny fundament dla dalszych rozważań.

Zagadnienia historycznoprawne zostały ukazane w sposób prawidłowy. Okres międzywojenny został ukazany w oparciu o przepisy tworzone przez administrację, co uznać należy za szczególnie ciekawe i uzasadnione. Okres powojenny również został poddany analizie w sposób prawidłowy. Podział okresu powojennego na trzy okresy jest uzasadniony i związany z przyjmowanymi rozwiązaniami prawnymi. Bardzo ciekawe i wartościowe są informacje związane z przyjmowanymi aktami normatywnymi nie dotyczącymi wprost ochrony zabytków, ale obejmującymi również tę problematykę. Pośród analiz dotyczących zmian normatywnych cenne są m.in. przemyslenia i informacje związane z kolejnymi przepisami rangi podstawowej.

Oczywiście rozwiązania konstytucyjne (w odniesieniu do poszczególnych konstytucji obowiązujących w Polsce od czasów po pierwszej wojnie światowej) także zostały poddane analizie. W odpowiednim stopniu Autorka uwzględnia treść poszczególnych aktów normatywnych rangi konstytucyjnej, zauważając, jakie mają one znaczenie w odniesieniu do ochrony zabytków. Również akty prawne UNESCO i Rady Europy zostały uwzględnione w odpowiednim stopniu w rozprawie. Przepisy prawa unijnego także są omówione, podkreślona jest szczególna rola traktatów unijnych również w kontekście ochrony zabytków. Cenne jest dostrzeganie współdziałania Unii Europejskiej i Państw Członkowskich Unii Europejskiej z organizacjami międzynarodowymi, a także z państwami trzecimi, w odniesieniu do zagadnień związanych z ochroną dziedzictwa kulturowego (s. 65).

Bardzo ciekawe są także przykłady dokumentów niewiążących, takich jak rekomendacje, zalecenia czy wytyczne, dotyczących ochrony zabytków. Autorka dostrzega określone znaczenie takich aktów dla praktyki funkcjonowania podmiotów, zajmujących się ochroną zabytków. Ciekawe są zawarte w rozprawie informacje na temat wybranych kart (takich jak Karta Ateńska czy Karta Wenecka) jak również Deklaracji (takich jak Deklaracja Amsterdamska) i innych dokumentów (np. tzw. Dokumentu z Nara). Oczywiście Autorka wskazuje na najważniejsze treści, zawarte w przedstawianych dokumentach. Rozdział pierwszy stanowi dobre wprowadzenie historyczne i odnoszące się do ogólniejszego kontekstu aktualnie istniejących rozwiązań prawnych.

Drugi rozdział przenosi uwagę na współczesne ujęcie zasad i form ochrony zabytków, odnosząc je bezpośrednio do zagospodarowania na cele użytkowe. Jest to ważny element rozprawy, ponieważ pozwala na osadzenie rozważań w kontekście istniejących przepisów i praktyki. Bardzo cenne są analizy dotyczące najważniejszych pojęć, takich jak pojęcie zabytku, ochrony zabytków czy opieki nad zabytkami. Ponadto Autorka zwraca uwagę na istnienie w przepisach dotyczących ochrony zabytków klauzul generalnych, takich jak interes

społeczny (w kontekście posiadania wartości historycznej, artystycznej lub naukowej). Autorka przedstawia śmiały postulat, aby przy rozumieniu pojęcia interesu społecznego stosować szeroki sposób rozumienia pojęć pomocniczych, np. aby pojęciu użyteczności nadać szerokie znaczenie, związane z istotną dla współczesnych potrzeb społeczeństwa funkcją użytkową, nie tylko w obszarze turystyki czy nauki (s. 77).

Bardzo istotne dla rozprawy jest poddanie analizie pojęcia zagospodarowania użytkowego (s. 83 i nast.). Cenne są w tym kontekście przywołane przykłady. Dalej Autorka podnosi (s. 86), że istnieją wątpliwości, czy pojęcie „użytkowy” obejmuje także cel mieszkalny. Cenne jest ukazanie tych wątpliwości w kontekście wielu różnych ustaw. Autorka wnioskuje (s. 90), aby przyjąć dwojakie rozumienie pojęcia celu użytkowego, *sensu stricto* i *sensu largo*.

W sposób klarowny zostały ukazane podstawowe zasady ochrony zabytków nieruchomych w zakresie zagospodarowania na cele użytkowe. Wartościowe i inspirujące są rozważania na temat zasady użyteczności zabytku (s. 94). Również wiele kolejnych zasad zostało ukazanych w sposób klarowny, w oparciu o odpowiednie przepisy i literaturę. Precyzyjnie ukazane zostało znaczenie wskazanych zasad dla procesu stosowania prawa.

Bardzo ciekawe jest omówienie form ochrony zabytków nieruchomych (s. 101 i nast.). Analiza form ochrony zabytków nieruchomych przeprowadzona w rozprawie została ukazana w sposób prawidłowy i kompleksowy. Autorka szczegółowo omówiła tu kwestie, które odgrywają zasadniczą rolę w systemie ochrony zabytków nieruchomych. Omówione zostały takie formy ochrony, jak wpis do rejestru zabytków – będący jedną z podstawowych i najskuteczniejszych form ochrony prawnej, pozwalającą na objęcie zabytku szczególnymi rygorami ochrony; utworzenie parku kulturowego – które łączy w sobie aspekt ochrony dziedzictwa kulturowego z możliwością planowania przestrzennego; uznanie za pomnik historii – które pozwala na wyróżnienie obiektów o szczególnym znaczeniu dla dziedzictwa narodowego i w pewien sposób nadaje im prestiżowy status. Ponadto Autorka wskazała na ustalenie ochrony w miejscowym planie zagospodarowania przestrzennego (jak też w szczególnych rodzajach decyzji administracyjnych), podkreślając znaczenie ochrony zabytków w kontekście planowania przestrzennego i podejmowania decyzji administracyjnych, jak też ujęcie w ewidencji zabytków, pozwalające na objęcie ochroną zabytków, które nie zostały wpisane do rejestru, ale nadal wymagają uwagi ze względu na swoje znaczenie. Autorka w sposób precyzyjny i logiczny ukazuje specyfikę każdej z tych form ochrony, podkreślając ich odrębność, a zarazem wskazując na wzajemne powiązania. Omówienie tych zagadnień pozwala czytelnikowi na pełne zrozumienie roli i znaczenia

poszczególnych form. Przeprowadzona analiza jest rzetelna, systematyczna i oparta na właściwych podstawach normatywnych. Podkreślić należy umiejętność wskazania relacji między formami ochrony zabytków nieruchomych a katalogiem form prawnych działania administracji (który bardziej szczegółowo jest omówiony w rozdziale czwartym) – przykładowo, jeśli chodzi o wpis do rejestru zabytków, to podstawą dokonania wpisu jest decyzja administracyjna, a wpis stanowi czynność materialno-techniczną (s. 101). Dodatkowo Autorka dostrzega w kontekście omawianych zagadnień takie kwestie teoretyczne, jak uznanie administracyjne (s. 102), czy kwestie konstytutywności i deklaratoryjności decyzji w przedmiocie wpisu do rejestru (s. 103 i 104).

Rozdział trzeci skupia się na podmiotach odpowiedzialnych za ochronę i zagospodarowanie zabytków, co jest ważne dla zrozumienia mechanizmów decyzyjnych w tej dziedzinie. Rozdział ten pozwala zidentyfikować, jaką rolę odgrywają poszczególne organy administracji publicznej w omawianym zakresie, co czyni pracę bardziej praktyczną i użyteczną dla szerszego grona odbiorców, ale także dla osób zajmujących się tą problematyką.

Analiza roli organów administracji rządowej odpowiedzialnych za ochronę i zagospodarowanie zabytków nieruchomych została w pracy przedstawiona w sposób szczegółowy i prawidłowy. Najpierw Autorka wnikliwie wskazuje na właściwość centralnych organów administracji rządowej, których właściwość obejmuje całe terytorium państwa, co pozwala na zrozumienie hierarchicznego i systemowego podejścia do ochrony zabytków. Wśród najważniejszych organów centralnych omówiono Ministra właściwego do spraw kultury i ochrony dziedzictwa narodowego, który pełni nadrzędną rolę w systemie ochrony zabytków, zarówno w zakresie kształtowania polityki w tym obszarze, jak i nadzoru nad działaniami podejmowanymi przez inne organy. Wskazany został także Generalny Konserwator Zabytków, jako organ bezpośrednio odpowiedzialny za realizację polityki ochrony zabytków, sprawujący nadzór nad prowadzeniem rejestru zabytków i nad działaniami wojewódzkich konserwatorów zabytków. Omówiony został także Narodowy Instytut Dziedzictwa, który pełni kluczową funkcję ekspercką i naukową, wspierając działania administracji publicznej w zakresie ochrony zabytków i promocji dziedzictwa kulturowego. Zauważyć należy, że Autorka przywołuje także ciekawostki, takie choćby jak konkurs „Zabytek Zadbany”. Autorka trafnie zwraca uwagę także na rolę organów pomocniczych, które wspierają proces decyzyjny i zapewniają specjalistyczną wiedzę, czyli Radę Ochrony Zabytków, działającą jako organ opiniodawczo-doradczy, wspomagający Ministra w podejmowaniu decyzji dotyczących szczególnie istotnych kwestii ochrony zabytków jak też

Główną Komisję Konserwatorską, której zadaniem jest dostarczanie eksperckich rekomendacji w zakresie problematyki konserwatorskiej i ochrony zabytków.

Ponadto w rozdziale trzecim mowa jest o terenowych organach administracji rządowej (wojewódzki konserwator zabytków) i o roli organów jednostek samorządu terytorialnego. Bardzo ciekawe we wskazanych fragmentach pracy są przypisy, gdzie przywołane są m.in. regulaminy czy porozumienia. Ciekawe i prawidłowe jest wskazanie roli organów wykonawczych w sporządzaniu programów opieki nad zabytkami (s. 141).

Autorka dostrzega problem regulacji statusu Generalnego Konserwatora Zabytków, choć z drugiej strony, przyjmując założenie racjonalności prawodawcy, brak wymogów w zakresie doświadczenia i wykształcenia piastuna tego organu może mieć uzasadnienie ze względu na kwestie polityczne. Przy okazji zauważyć należy, że Autorka słusznie przewiduje określone problemy w przypadku ewentualnego przeniesienia wybranych kompetencji w zakresie ochrony zabytków na podmioty samorządowe (s. 147).

Rozdział czwarty, dotyczący prawnych form działania administracji w zakresie zagospodarowania zabytków nieruchomych na cele użytkowe, jest niezwykle cenną częścią rozprawy, i zawiera szereg rozważań teoretycznych, opartych na analizie obowiązujących przepisów. W sposób szczegółowy omówione zostało pozwolenie wojewódzkiego konserwatora zabytków – zwrócić uwagę należy na listę czynności wymagających pozwolenia, i na ich trafny podział na czynności mające bezpośredni i pośredni związek z zagospodarowaniem zabytku na cele użytkowe (s. 150-151). Za trafne należy uznać określenie pozwolenia konserwatorskiego jako kwalifikowany akt administracyjny, jakim jest decyzja administracyjna. Na s. 152-158 mamy do czynienia z pogłębioną analizą tego zagadnienia. Autorka w sposób w pełni przekonujący ukazuje szereg argumentów uzasadniających przedstawiany pogląd. Ciekawe są również informacje dotyczące kwestii proceduralnych (s. 158 i nast.), w tym odnoszące się do podstaw prawnych pozwoleń (m.in. s. 164).

Bardzo interesujące są rozważania na temat uzgodnienia. Jak słusznie wskazuje Autorka, zagospodarowanie na cele użytkowe zabytku nieruchomego wpisanego do rejestru wymaga posiadania przez właściciela (lub posiadacza) dwu dokumentów, uzgodnionych z wojewódzkim konserwatorem zabytków. Uzgodnienia są ściśle związane z problematyką zagospodarowania zabytków na cele użytkowe (s. 165). Słuszne jest wskazanie (s. 166), że przepisy nie określają dokładnie elementów uzgodnienia. Swoją drogą, inspirujące rozważania zawarte są w przypisie 555. Przypis ten, dotyczący uzgodnień, i ich problematycznego charakteru również w „innych gałęziach prawa” jako przykład wskazuje

prawo budowlane. O ile prawo budowlane charakteryzuje się określonym wyodrębnieniem, o tyle moim zdaniem częściej używane jest określenie „dział prawa”. Jednak przykład wskazany przez Autorkę jest celny, podobnie jak całościowe rozważania na temat porozumień, i ich relacji z konkretnymi regulacjami z zakresu materialnego prawa administracyjnego.

Rozważania na temat form prawnych administracji są bardzo ciekawe i świadczą o dobrej znajomości teorii prawa administracyjnego i praktyki związanej z tematyką rozprawy. Przykładowo słuszne są rozważania dotyczące domniemania załatwiania spraw w formie decyzji administracyjnej, po stwierdzeniu, że domniemanie to można stosować, że rozstrzygnięcie dotyczy sprawy administracyjnej, i że dany organ jest właściwy w konkretnej sprawie (s. 167). Bardzo ciekawe są także rozważania na temat tego, czy uzgodnienie ma charakter władczy. Celne jest wskazanie luki prawnej dotyczące skutków niedostosowania się do uzgodnienia. Autorka wskazuje na mocne argumenty za tym, że uzgodnieniu najbliższe jest do formy przyrzeczenia administracyjnego (s. 170), podobnie jak (s. 175-176) ma to miejsce w przypadku zaleceń konserwatorskich.

Trafne jest dostrzeganie przez Autorkę (m.in. s. 181) znaczenia czynności materialno-technicznych oraz działalności społeczno-organizatorskiej. Jako przykłady tej ostatniej, wskazane zostały m.in. szkolenia, organizowane dla służb konserwatorskich. Ogólnie wskazać można, że Autorka w sposób trafny omówiła zagadnienia form prawnych działania administracji. Docenione zostało znaczenie zagadnienia prawnych form działania administracji, jak też poszczególnych form dla praktyki. Można zauważyć, że w literaturze często mamy do czynienia z jednej strony z wymienianiem sztywnego, czy też tradycyjnego, katalogu form prawnych form działania administracji, a z drugiej z omawianiem działań opartych o konkretne przepisy jako odrębnych form. Autorka doskonale wyczuwa to rozróżnienie, związane z wieloznacznością pojęcia formy. Mamy zatem do czynienia z omawianiem typów działań związanych ze stosowaniem przepisów w podobnych sprawach, przy jednoczesnej świadomości i umiejętności przyporządkowania tych typów do tradycyjnie ujmowanego katalogu form prawnych działania administracji.

Włączenie rozdziału dotyczącego obowiązków i uprawnień dysponenta zabytku jest trafnym posunięciem. W ten sposób rozprawa uwzględnia perspektywę nie tylko administracji publicznej, ale także właścicieli lub użytkowników zabytków, co czyni analizę bardziej wielowymiarową. Autorka słusznie zauważa (s. 186), że cel, jakim jest ochrona zabytków, wymaga nakładania obowiązków na właścicieli (lub posiadaczy) zabytków. Autorka wskazuje na ogólne obowiązki związane z opieką nad zabytkami (s. 187), jak też pisze o

bardziej szczegółowych obowiązkach, np. obowiązkach dokumentacyjnych (s. 188 i nast.), czy obowiązkach o charakterze informacyjnym (zaznaczyć należy, że nie chodzi tu o obowiązki kierowane np. do osób odwiedzających dany zabytek, ale o zawiadamianiu wojewódzkiego konserwatora zabytków np. o zmianach dotyczących stanu prawnego zabytku lub o uszkodzeniu zabytku, s. 193).

Wartościowe są rozważania dotyczące tzw. administracyjnych kar pieniężnych (s. 217 i nast.). Sankcje o charakterze pieniężnym, jak słusznie wskazuje Autorka, mogą być następstwem np. naruszenia prawa polegającego na niedopełnieniu obowiązku albo naruszeniu zakazu. Słusznie Autorka przechodzi zaraz potem (s. 224) do omówienia konsekwencji na gruncie prawa karnego i wykroczeń – swoją drogą to potwierdza nie tylko administracyjnoprawny, ale szerzej, publicznoprawny, charakter rozprawy (oczywiście przy dostrzeganiu pierwszorzędno dla rozprawy znaczenia prawa administracyjnego). Oczywiście również rozważania na temat uprawnień dysponenta zabytku zagospodarowanego na cele użytkowe zostały omówione w rozprawie. Informacje i rozważania przedstawione na ten temat w pracy są prawidłowe, i wskazują na rolę uprawnień (ale także rolę wsparcia finansowego) dla ochrony nad zabytkami. Zauważyć należy, że Autorka wskazuje na to, że system pozytywnych zachęt do rzetelnego sprawowania opieki nad zabytkami jest niepełny (s. 248). Autorka trafnie ukazuje w tym kontekście rolę prawa finansowego, przedstawia także szereg postulatów, mogących poprawić rozwiązania regulujące omawianą problematykę.

Tytuł rozdziału szóstego mówi o przepisach innych dziedzin prawa publicznego. Choć niekiedy za dziedziny prawa uznaje się prawo publiczne i prawo prywatne, nie ma problemu ze wskazaniem, że chodzi tu o problematykę publicznoprawną – jak również zostało wskazane w tytule rozdziału. Można zastanowić się, dlaczego w doktrynie nie ma wypracowanego poglądu na to, czym jest dziedzina prawa, ale bardziej przydatne dla oceny rozdziału szóstego jest skupienie się na jego treści. Treść zaś w pełni wyjaśnia, co Autorka ma na myśli, a przedstawione analizy są przekonujące i klarowne. Zgodzić się należy z Autorką, że przepisy dotyczące ochrony zabytków i opieki nad zabytkami nie funkcjonują w próżni (s. 249). Autorka w tym kontekście ukazała szereg ustaw, mających wpływ na obowiązki dysponentów zabytków. Dodać tu należy, że mamy tu do czynienia zarówno z przepisami publicznego prawa gospodarczego, prawa ochrony przyrody czy obszarów regulowanych przez inne akty normatywne, w tym należące do prawa unijnego. Bardzo słuszne jest ukazanie przez Autorkę znaczenia przepisów dotyczących planowania i zagospodarowania przestrzennego dla zagospodarowania zabytków na cele użytkowe (s. 250 i nast.). Oczywiście

Autorka przedstawia także rolę przepisów prawa budowlanego, w dodatku ukazując wiele kwestii teoretycznych, takich jak wspólna siatka pojęciowa, odnoszenie się zasad prawa budowlanego do zabytków czy innych zagadnień, łączących prawo budowlane i zagadnienia dotyczące zabytków (s. 262 i nast.). Autorka powołuje się tu (jak również w wielu innych miejscach pracy) na orzecznictwo sądów, co także zasługuje na aprobatę. Z prawdziwą przyjemnością czytelnik może także przeczytać wiele informacji o przykładach dotyczących prawa ochrony przyrody w kontekście tematyki rozprawy (np. przypisy 891, 894, 895). Całościowe spojrzenie Autorki na różnorodność regulacji odgrywających zauważalną rolę w odniesieniu do problematyki zabytków zasługuje na pełną aprobatę, a rozdział szósty rozprawy należy uznać za pełen cennych treści i zawierający mnóstwo trafnych rozważań.

Rozdział siódmy, dotyczący porównania rozwiązań stosowanych w innych państwach dodaje cenny wymiar komparatystyczny. Dzięki temu praca nie ogranicza się wyłącznie do polskiego porządku prawnego, ale uwzględnia międzynarodowy kontekst i daje możliwość oceny rodzimego systemu na tle innych rozwiązań. Autorka w sposób prawidłowy i dobrze uzasadniony dokonała wyboru szeregu państw, których rozwiązania prawne zostały poddane analizie w recenzowanej rozprawie. Dzięki tak dokonanemu wyborowi, praca zawiera szerokie i urozmaicone analizy przedstawionej problematyki. Moim zdaniem szczególną rolę odgrywa tu umiejętność wykorzystywania przykładów dobrych rozwiązań prawnych z innych państw jako sugestii zastanowienia się nad możliwościami doskonalenia rozwiązań obowiązujących w Polsce. Autorka w sposób obiektywny i wyważony stawia wnioski, nie powstrzymując się jednak przed stawianiem odważnych postulatów, np. wynikających z analizy prawa japońskiego i francuskiego.

Jak Autorka słusznie zauważa w Zakończeniu (na s. 331), zmiany nie powinny być wprowadzanie ad hoc, aby uniknąć utrudniania i tak niejasnej interpretacji przepisów i wzajemnych relacji między nimi. Autorka bardzo słusznie wskazuje, że dla osiągnięcia większej równowagi między pozycją organu a jednostki konieczne są pozytywne zmiany w sferze pozaprawnej. Realistyczne jest dostrzeganie przez Autorkę wielkiego znaczenia czynnika finansowego dla ochrony zabytków. Zauważyć jednak należy, że Autorka także sugeruje dokonanie konkretnych zmian prawnych. Analiza nie tylko Zakończenia, ale wszystkich rozdziałów pozwala na stwierdzenie, że Autorka w sposób udany wykazała słuszność stawianych hipotez.

Zakończenie oraz wykazy (aktów prawnych, literatury, orzecznictwa i innych źródeł) świadczą o rzetelnym warsztacie badawczym Autorki. Wyodrębnienie w przemyślany sposób

i dobre dopracowanie tych elementów podkreśla dbałość o przejrzystość i uporządkowanie treści, a także pozwala czytelnikowi na łatwy dostęp do wykorzystanych materiałów.

Język pracy jest bardzo poprawny, zrozumiały i umożliwiający czytelnikowi śledzenie przedstawianych informacji. Udało się uniknąć nadmiernie skomplikowanego języka bez utraty precyzji wypowiedzi. Rozprawa, będąca specjalistycznym opracowaniem tematu, moim zdaniem może z powodzeniem być kierowana do szerszego grona odbiorców, co może umożliwić przekazanie ważnych prawniczych informacji także osobom zainteresowanym ochroną zabytków, a niebędących prawnikami, i chcącym zrozumieć zagadnienia prawnicze. Rozprawa moim zdaniem zasługuje na opublikowanie i szerszą promocję wśród potencjalnych odbiorców.

Praca jest także dopracowana pod względem interpunkcji. Zdania są budowane w sposób poprawny, podział na akapity jest logiczny, a przedstawiane treści i jednostki redakcyjne w pełni korespondują ze sobą. Zwrócić należy także uwagę na poprawność językową przypisów. Oczywiście jeśli chodzi o przypisy, to kwestie redakcyjne czy językowe nie są tu jedyną wartością. Przede wszystkim zwrócić należy uwagę na bogactwo treściowe przypisów. Właśnie w przypisach mamy do czynienia z przywoływaniem wielu cennych i ciekawych przypadków. Analiza przykładowych sytuacji, związanych ze stanem prawnym wybranych zabytków czy z dokumentami, gdzie sprawy dotyczące zabytków są uregulowane jest bardzo ciekawa i prawidłowo przedstawiona (mam tu na myśli oczywiście regulacje bardziej szczegółowe niż ustawy, w tym dokumenty dotyczące poszczególnych zabytków czy wybranych nieruchomości).

W pracy zachowane są odpowiednie proporcje rozważań dotyczących zagadnień ogólnych i szczegółowych. Zarówno w kwestiach terminologicznych i teoretycznych, jak też w kwestiach odnoszących się do przepisów, możemy dostrzec spojrzenie bardziej ogólne, i bardziej szczegółowe. Podobnie analizy dotyczące przepisów uwzględniają rozwiązania międzynarodowe, rangi konstytucyjnej, ustawowej, i rangi podustawowej – przy czym analiza poszczególnych przypadków czy zagadnień teoretycznych oparta jest na podkreśleniu znaczenia kwestii (i regulacji) najważniejszych dla omówienia danego zagadnienia i w danej części rozprawy. Mamy zatem do czynienia z dobrym wyczuciem, odnoszącym się do przywoływania zarówno przykładów, jak i sięgania do odpowiednich regulacji. Szczególnie dobrze jest to widoczne przy analizie zagranicznych rozwiązań prawnych. Pod koniec rozdziału siódmego (np. s. 320) mamy do czynienia z bardzo dobrym i klarownym porównaniem rozwiązań przyjętych w innych krajach (np. w Japonii i we Francji) z

rozwiązaniami polskimi. Bardzo ciekawe jest wskazanie, jakie rozwiązania byłyby przydatne w polskim porządku prawnym, i z jakich krajów można czerpać takie rozwiązania.

Wykorzystana w rozprawie literatura zasługuje na szczególne uznanie zarówno ze względu na swoją różnorodność, jak i trafność jej doboru. Autorka bazuje przede wszystkim na źródłach z zakresu prawa administracyjnego oraz innych gałęzi prawa publicznego, co jest w pełni uzasadnione w kontekście tematyki pracy. Szczególną uwagę poświęcono literaturze dotyczącej ochrony zabytków i regulacji prawnych w tym obszarze. Dobór literatury świadczy o znajomości zarówno klasycznych, jak i współczesnych opracowań naukowych, co pozwala na osadzenie analiz w odpowiednim kontekście historycznym i uwzględnienie najnowszych tendencji w regulacjach prawnych. Autorka korzysta z aktualnych publikacji, co jest szczególnie istotne w przypadku dynamicznie zmieniających się przepisów. Wśród wykorzystanych publikacji znajdujemy zarówno książki, jak i artykuły naukowe, związane z teorią i praktyką, i zarówno analizujące zagadnienia ogólne, jak też bardziej szczegółowe. Zróżnicowanie źródeł pozwala na przedstawienie szerokiego spektrum poglądów i podejść, co wzbogaca jakość analizy merytorycznej. Na uwagę zasługuje także wykorzystanie literatury zagranicznej, szczególnie w częściach dotyczących prawa międzynarodowego oraz regulacji prawnych innych krajów. Sięgnięcie po publikacje z innych państw ułatwiło Autorce dokonanie porównań, co dodaje pracy wartości naukowej i pozwala na ocenę polskich rozwiązań na tle międzynarodowym. Takie podejście świadczy o otwartości badawczej. Literatura nie jest dobrana przypadkowo, a wyrażane w pracy poglądy poparte są odpowiednimi źródłami, przy uwzględnieniu również zróżnicowania poglądów w odniesieniu do omawianych kwestii. Dobór literatury wykorzystanej w pracy należy uznać za trafny, kompleksowy i dobrze przemyślany.

Wśród przywoływanych źródeł bardzo pozytywnie należy ocenić obecność dokumentów z procesu legislacyjnego, jak też sprawozdań, raportów oraz dokumentów dotyczących przykładowych zabytków. Przywoływane przykłady świadczą nie tylko o zainteresowaniach badawczych Autorki, ale też o zdolności przywoływania odpowiednich informacji szczegółowych, służących czytelnikom do lepszego zrozumienia analizowanej problematyki.

Recenzowana rozprawa doktorska prezentuje ogólną wiedzę teoretyczną doktorantki w dyscyplinie nauki prawne. Rozprawa ta świadczy w pełni o tym, że doktorantka wykazuje umiejętność samodzielnego prowadzenia pracy naukowej. Rozprawa stanowi oryginalne rozwiązanie problemu naukowego. Na rzecz wskazanych stwierdzeń przemawia treść rozprawy. Autorka wykazała się umiejętnością logicznego, rzetelnego i poprawnego naukowo

prowadzenia badań i wykorzystywania dostępnych źródeł. Rozumowania prowadzone przez Autorkę są spójne, a przedstawione wnioski – przekonujące. Problem naukowy przedstawiony w pracy został rozwiązany, a przedstawione hipotezy – udowodnione. Należy stwierdzić, że rozprawa doktorska p. p. Agaty Lizak „Publicznoprawne aspekty zagospodarowania zabytków nieruchomych na cele użytkowe” w pełni odpowiada wymogom, stawianym tego typu rozprawom przez odpowiednie przepisy.
